

INTRODUCCIÓ

FRANCESC FÀBREGUES I ORIOL FARRÉS

Coordinadors de l'Anuari Internacional CIDOB

L'*Anuari Internacional CIDOB* arriba a la seva 35a edició abordant l'anàlisi de la realitat internacional, que el 2025 ha assolit uns nivells d'inestabilitat sense precedents en temps de pau. La configuració d'un *nou ordre econòmic internacional*, una dinàmica que es produeix després de dècades d'impuls de la liberalització dels fluxos comercials, de l'obertura dels mercats i de la creixent interdependència entre les economies, ens introdueix en el gran debat sobre el futur de la globalització. Una globalització que ha tingut guanyadors i perdedors; sectors que se n'han beneficiat d'allò més, com el financer, i també països, com la Xina, que ha aconseguit convertir-se en la fàbrica del món. Progressivament, l'eix de poder econòmic global s'ha desplaçat de l'Atlàntic al Pacífic, transformant així moltes de les lògiques imperants en el sistema sorgit després del final de la Segona Guerra Mundial, a Bretton Woods, pensat per teixir una mínima estructura de governança global i mantenir la preeminència de les grans potències vencedores del conflicte armat. En paral·lel a aquesta transformació, en les darreres dècades, les autoritats xineses han estat capaces de liberalitzar l'economia sense perdre el control polític de la societat, ni la legitimitat, gràcies als bons resultats econòmics del model tecnoautoritari que un nombre creixent de països, especialment del denominat Sud Global, veuen com una alternativa als successius intents fallits de superar la colonització, avançar en el seu desenvolupament i, en moments de crisi, accedir a béns estratègics –com van ser les vacunes durant la pandèmia de la COVID-19–.

Ja durant l'Administració Obama es va produir un gir en la política estatunidenca cap a la Xina, similar al que va impulsar George Kennan i va ratificar la doctrina Truman envers la Unió Soviètica, que va conduir a la Guerra Freda: una aposta per la contenció envers el gegant asiàtic. Washington

va deixar de veure la Xina com un soci potencial –amb l'esperança que, eventualment, després de l'obertura econòmica, abordaria també l'obertura política–, per considerar-la un rival sistèmic, capaç de qüestionar el lideratge estatunidenc en un nombre creixent de sectors estratègics, cosa que Washington no està disposada a permetre. La urgència d'aquest canvi radical, que avui és un dels pocs elements de consens entre els dos grans partits dels EUA, s'explica fàcilment: ni en el seu màxim històric, cap dels tres grans rivals que es van enfrontar els EUA al segle xx (Alemanya, Japó i la URSS) va assolir els dos terços de la seva capacitat productiva. En canvi, l'evolució de la Xina ha estat espectacular; de representar el 18% del PIB estatunidenc el 1995, ha passat al 89% el 2024 i es calcula que podria situar-se al voltant del 135% el 2035¹.

Com a conseqüència d'això, Washington ha deixat en mans de la Xina, el seu teòric rival, la defensa del sistema que ha edificat al llarg de les vuit darreres dècades. A diferència del passat, quan les consideracions econòmiques i empresarials guiaven l'agenda globalitzadora i, en bona mesura, la política exterior, en la darrera dècada han estat els estratègics polítics i de seguretat els que més han influït en la presa de decisions.

Tot i que la interdependència que han teixit les cadenes globals de valor arreu del món és encara enorme –i insubstituïble a mitjà termini–, està sent instrumentalitzada (*weaponized*, en paraules d'Ursula von der Leyen) per països com Rússia, la Xina i, per sobre de tots, pels Estats Units, que juga la carta del seu caràcter imprescindible en matèria de defensa i seguretat perquè els seus aliats europeus i asiàtics donin el braç a tòrcer. Els canvis que s'han intentat resumir a mode introductori ens situen en

1. Càlculs i previsions del CEBR per al PIB a preus corrents, en milers de milions de dòlars.

un escenari internacional voluble i imprevisible, accelerat, que ja vam abordar en certa manera en l'edició anterior d'aquest Anuari, quan vam dedicar un espai a reflexionar sobre l'«era de la inseguretat», i que en aquesta ocasió analitzem a través d'un triple prisma amb tres capítols temàtics que s'exposen a continuació.

El nou ordre econòmic internacional

Estem assistint al final de la globalització? Aquesta és una pregunta recurrent, motivada per les reiterades crisis econòmiques, les disruptions en els subministraments, les tensions geopolítiques i, més recentment, pel proteccionisme de la nova Administració Trump, que defensa les guerres comercials mitjançant restriccions, sancions i aranzels. Precisament aquesta és també una de les qüestions que centra l'article inicial, a càrrec d'**Inu Manak**, investigadora de Política Comercial del Council on Foreign Relations, la qual analitza l'impacte de les polítiques comercials proteccionistes dels EUA sobre el comerç mundial. La seva conclusió és que els EUA –sobretot amb Trump, però també en certa mesura amb Biden en el passat– han erosionat el sistema d'acords i aliances internacionals, amb una presa de decisions que ha esdevingut cada cop més erràtica i qüestionable, i que Manak atribueix a «fonaments intel·lectuals dèbils, que s'alimenten alhora de corrents diversos del pensament neomercantilista». En la seva opinió, aquesta política és contraproduent, ja que amenaça la pròpia seguretat econòmica estatunidenca, redueix la seva centralitat i capacitat de crear normes internacionals, i exposa el país a la possibilitat que l'ordre econòmic sigui preservat i els EUA en quedin al marge. **Mona Ali**, professora d'Economia a la State University of New York (NYSU), aprofundeix en aquesta centralitat estatunidenca, tractant

el dèficit en la balança comercial i el futur del dòlar com a actiu de reserva internacional preferencial, tot analitzant també les possibles alternatives, com l'euro, que segons l'autora podria tenir un paper més rellevant en les finances mundials. **Kazuto Suzuki**, director de Seguretat Econòmica de l'Institut de Geoeconomia de la University of Tokyo, dedica el seu article a la geoeconomia, que defineix no només com la suma de «geopolítica» i «seguretat econòmica», sinó com la multiplicació d'ambdós conceptes. L'autor japonès tracta també la noció de seguretat econòmica a través de dues idees clau: l'«autonomia estratègica» i la «indispensabilitat estratègica». En tots dos casos, l'objectiu és assolir la protecció, per part dels estats, d'un entorn econòmic hostil per tal d'assolir la seguretat econòmica i garantir la seva supervivència.

En cadascun dels tres capítols de l'*Anuari*, els articles principals s'acompanyen d'apunts d'opinió, més breus i complementaris. En el primer capítol, **Javier Pérez**, director d'Economia Internacional i Zona Euro del Banco de España, dedica la seva anàlisi al retrocés de la globalització i del comerç internacional com a resultat de les tensions geopolítiques dels darrers anys. Pérez afirma que, efectivament, la dependència de l'exterior pot induir fragilitat, com és el cas de la UE i la seva necessitat d'importar béns essencials de la resta del món, especialment de la Xina. Aquesta circumstància és el motiu principal de l'existència d'un corrent global proteccionista. **Oriol Aspachs**, director d'Economia Espanyola de CaixaBank, posa l'èmfasi en el canvi que s'ha produït en l'estructura productiva de països com la Xina o l'Índia, països que no només han crescut, sinó que han augmentat la seva capacitat d'innovació tecnològica de gran valor afegit, tal com reflecteixen els índexs de complexitat econòmica. Aquest fet explica la competència global actual entre

blocs i el qüestionament de les regles tradicionals del comerç, que l'autor defineix com «globofricció», a causa de l'atracció i la repulsió que experimenten aquestes economies. **Sophia Kalantzakos**, professora d'Estudis Ambientals i Polítiques Públiques de la New York University–Abu Dhabi, destaca dues transformacions globals simultànies: el canvi climàtic –i els seus impactes devastadors– i la quarta revolució industrial, impulsada per la Intel·ligència Artificial. En ambdós casos, el control dels minerals crítics és fonamental, tant pel seu valor estratègic com per la seva desigual localització geogràfica, concentrats en països com la Xina, Xile o Indonèsia, fet que genera una forta dependència de les importacions a la resta de països. **Kirsten Dunlop**, directora executiva de Climate-KIC, es focalitza en una de les dues transformacions citades, la climàtica, que té enormes exigències de finançament per, no només descarbonitzar, sinó també per repensar de dalt a baix el sistema i generar incentius –i penalitzacions– per als diversos actors implicats. El repte, afirma Dunlop, és generar consciència col·lectiva i invertir en bons verds, models regeneratius i fons locals. Dins d'aquest escenari de rivalitat entre grans potències, dos autors criden l'atenció sobre el paper equilibrador de les «potències mitjanes», països que, a través de diverses naturaleses, estratègies i aliances, gaudeixen d'una influència regional i, en algunes àrees –com per exemple, la mediació– tenen una capacitat de maniobra per sobre de les expectatives associades a la seva dimensió geogràfica. A aquestes potències dediquen els seus dos apunts **Arina Muresan**, investigadora sènior de l'Institute for Global Dialogue de la University of South Africa (Pretòria), i **Miras Zhiyenbayev**, de la Maqsut Narikbayev University (Astanà). Muresan incideix en la voluntat d'aquestes potències de preservar les normes internacionals vigents, millorant-les quan sigui possible per «adaptar-les a l'evolució de

les realitats econòmiques mundials». Per la seva banda, Zhiyenbayev utilitza dos casos pràctics –Kazakhstan i Espanya– per assenyalar la importància de la geografia per establir ponts, entre Àsia i Europa en el primer cas, i entre Amèrica Llatina i Europa en el segon. El capítol es completa amb un article de **Pau Álvarez**, consultor del Banc Mundial en projectes centrats en la UE i un dels tres guanyadors d'aquest any de la convocatòria per a joves autors (a la qual han concorregut un centenar de textos provinents de 29 països). La seva peça analitza l'auge dels nous lideratges populistes, obertament oposats a la globalització, i de la mà dels quals la seguretat econòmica s'imposa al lliure comerç. En conseqüència, el multilateralisme està sent substituït pel plurilateralisme, amb menys actors implicats, però més capacitat de resolució.

Tanca el capítol una conversa entre **Víctor Burguete**, investigador sènior sobre Geopolítica Global i Seguretat del CIDOB, i **Pol Antràs**, catedràtic Robert G. Ory d'Economia de la Harvard University. El diàleg, que té com a fil conductor la nova política econòmica de Trump, subratlla la inestabilitat institucional i el caràcter erràtic de la seva política aranzelària, la problemàtica fiscalitat dels EUA o el paper del dòlar com a moneda de reserva de referència, entre altres qüestions. Durant la conversa, Antràs manifesta el seu convenciment que, ara sí, ens endinsem en un nou paradigma de desglobalització, del qual no hi haurà marxa enrere i per al qual Europa hauria d'estar preparada.

La nova geopolítica del canvi climàtic

El segon capítol de l'*Anuari* se centra en les implicacions geopolítiques del canvi climàtic, que es fan evidents en un moment en què, segons **R. Andreas Kraemer**, fundador i director emèrit de l'Ecologic Institute, ens manquen lideratges polítics i intel·lectuals sòlids.

En canvi, es popularitza l'*egopolítica* –la del «jo primer»–, que prioritza els interessos propis per damunt dels generals. Partint d'aquest punt, l'autor subratlla el vincle entre corrupció i negacionisme climàtic, un tàndem que, segons el seu parer, posa en perill la seguretat planetària. Kraemer denuncia el desprestigi que pateixen els científics, i afirma que l'única esperança per oposar-se a l'associació d'autòcrates i plutòcrates (a la qual l'autor anomena «Autòcrates Inc.») és la Unió Europea, definida com a últim baluard democràtic des d'on defensar el medi ambient i els béns públics, com els oceans o la biodiversitat. Per la seva banda, **Simon Dalby**, professor emèrit a la Wilfrid Laurier University, aprofundeix en les causes de la crisi climàtica i subratlla la urgència de desenvolupar una nova agenda climàtica per mitjà de tres vies: l'adaptació, el replantejament dels hàbitats humans i l'aposta global per fonts d'energia sostenible. La solució, afirma, passa per superar el marc estatal, de col·lectius, i reinterpretar la seguretat a escala *planetària*. La tercera anàlisi va a càrrec de **Giorgios Kallis** i **Juan Pablo Arellano**, de l'Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals de la Universitat Autònoma de Barcelona (ICTA-UAB), que incideixen en la contradicció de voler seguir creixent sense perjudicar el medi ambient; es tracta del «creixement verd» que, per als autors, és una quimera. Ambdós autors aposten pel decreixement, especialment dels sectors més contaminants. I per això proposen polítiques cap al «postcreixement», com ara els serveis bàsics universals, la reducció de la jornada laboral, l'ocupació assegurada i la renda bàsica, impostos progressius a la riquesa o una inversió pública massiva en renovables. En l'apartat dels apunts, **Steffen Menzel**, responsable del programa Ecologisme de Tercera Generació (E3G), es pregunta sobre la capacitat de la UE per afrontar els desafiaments de la geopolítica climàtica, davant la qual és doblement vulnerable: d'una banda, com a víctima del canvi climàtic, a mercè de les onades de calor i les inundacions; i de l'altra, per la seva dependència de

materials crítics per a la transició ecològica. Els esforços europeus, suggereix l'autor, s'han de dirigir a redefinir aliances i estratègies per assolir l'anelhada autonomia estratègica. **Ferdi De Ville**, professor associat d'Economia Política Europea a la Universiteit Gent, reflexiona sobre la política industrial europea, i conclou que és essencial ecològitzar la producció, modificant en conseqüència les normes laborals o la governança corporativa. De Ville subratlla la necessitat d'incloure el Sud Global en l'economia ecològica del futur, qüestió en què la UE pot tenir un paper important, transferint tecnologia cap a aquests països. Precisament el Sud Global està donant una importància creixent a l'agenda climàtica, com planteja **Laura Trajber**, investigadora de l'Institut Igarapé del Brasil. L'autora analitza l'agenda climàtica dels BRICS+ i apunta al seu potencial poder reformador dels marcs normatius i institucionals de la política ambiental de les pròximes dècades. I en aquesta gestió, la Xina és un actor determinant, com argumenta **Xu Yi-Chong**, catedràtica a l'Escola de Govern i Relacions Internacionals de la Griffith University, qui dedica la seva peça a la política ambiental del gegant asiàtic. La Xina és ambivalent en aquest sentit: si bé és el principal emissor de gasos d'efecte hivernacle del món, també és el principal productor de tecnologia energètica verda. La seva participació en la futura governança mundial del clima és essencial, i, per a Pequín, suposa una oportunitat per treure profit de la retirada dels EUA dels seus compromisos ambientals per tal de postular-se com a nou líder de la lluita global contra el canvi climàtic.

Malgrat les múltiples evidències, avui en dia encara persisteixen aquells que neguen l'existència del canvi climàtic i de la ciència que el confirma. **Lluís de Nadal**, professor de Mitjans de Comunicació, Cultura i Societat a la University of Glasgow, aborda la maquinària negacionista i de la desinformació –en connivència amb la indústria dels combustibles fòssils– i la guerra cultural contra l'acció climàtica que

abandera l'extrema dreta. Les ciutats són actors clau en aquest camp, ja que pateixen en primera línia els impactes ambientals. **Marta Galceran** i **Ricardo Martínez**, investigadors sèniors del CIDOB, assenyalen les ciutats com a líders potencials de les polítiques d'adaptació, si bé pateixen problemes com el finançament insuficient o la marginació en la presa de decisions. Així mateix, una de les conseqüències del canvi climàtic cada cop més freqüent és el desplaçament forçat. **Elisabeth Ferris**, membre sènior del programa d'estudis de Política Exterior de la Brookings Institution i codirectora del Projecte Brookings-LSE sobre Desplaçament Intern, se centra en la reubicació planificada, que exemplifica la gran complexitat i l'enorme cost econòmic i humà dels desplaçaments. En aquest capítol, el text provinent de la convocatòria dirigida a joves autors és de **Maria Regueiro**, responsable de Política Climàtica de la Conferència de Regions Perifèriques Marítimes (CPRM), la qual analitza la política ecològica de la UE i la vincula a la solidaritat interna i la justícia global.

El capítol conclou amb una conversa entre **Ricardo Martínez**, investigador sènior del CIDOB, i **Aromar Revi**, fundador i director de l'Indian Institute for Human Settlements (IIHS), centrada en l'impacte del canvi climàtic sobre l'agenda urbana, especialment la del Sud Global. Revi ens parla de l'evolució dels processos globals d'urbanització, en particular d'Àsia i de l'Índia. També dels canvis que la urbanització comporta a nivell laboral i cultural, de l'acció de les ciutats per afrontar el canvi climàtic i del seu limitat poder de decisió en els grans fòrums internacionals, com és el cas de la COP. Per a Revi, la geopolítica no està de tornada, sinó que mai ha marxat del tot, i no pot ser un pretext per renunciar a drets i conquestes bàsiques del món urbà, com els drets socials i polítics, la sanitat o l'educació universals.

El futur de la guerra

Una de les novetats de l'edició actual ha estat la selecció d'un dels tres temes que componen el sumari de l'*Anuari* com a resultat d'un procés obert de recollida de propostes arran de la presentació del llibre en universitats i de l'intercanvi amb més de 300 estudiants de relacions internacionals i d'estudis globals. En aquesta ocasió, una proposta sorgida de les aules ha superat les fases de selecció que han dut a terme l'equip investigador del CIDOB i el Consell Editorial de l'*Anuari*, i s'ha establert com un dels temes centrals d'aquest any: les guerres del futur.

Com a punt de partida, **Brian Ferguson**, professor de Sociologia i Antropologia de la Rutgers University, es qüestiona en el seu article el caràcter inevitable de les guerres com un tret humà intrínsec de la nostra espècie. Ferguson ha investigat extensament el tema com a antropòleg, però també amb aportacions des de l'estudi dels primats i de l'arqueologia. La seva conclusió és que no estem biològicament destinats a la guerra, ja que aquesta apareix en un moment determinat de la nostra evolució, com també succeeix amb el sedentarisme o l'agricultura. El seu estudi se sintetitza en dotze punts, que abasten factors culturals, socials i ambientals, i conclou amb una invitació a no renunciar a un futur sense guerra.

En el context internacional actual, és imprescindible dedicar una peça al dret internacional i humanitari, que està sent qüestionat per actors de pes, com Rússia, Israel o els Estats Units. **Julia Grignon**, professora de Dret Internacional de la Université Laval (Canadà) i directora científica de l'Institut de Recherche Stratégique de l'École Militaire (IRSEM), situa el debat entorn de dos conflictes que avui qüestionen la vigència del dret internacional públic, com són Ucraïna i Gaza. Subratlla

també que fins i tot en els conflictes armats existeixen drets i límits clars –com la Convenció de Ginebra– i que no tot s’hi val, ni pot ser sotmès a debats tecnicistes. En la seva opinió, la divisió actual entre potències fa que sembli impossible trobar alternatives viables al dret internacional actual, per la qual cosa és imperatiu defensar-lo i preservar-lo.

Una de les conseqüències més importants dels conflictes a Gaza i Ucraïna és la centralitat de la tecnologia en el present i en el futur de la guerra. **Roberto J. González**, professor d’Antropologia de la San José State University dels EUA, analitza la cursa tecnològica en el sector de la defensa, que combina tecnologies (de la IA a la biotecnologia, els robots o els satèl·lits) i que atrau les empreses de Silicon Valley amb profitosos contractes. L’autor no se centra només en els aspectes tècnics, sinó que també incideix en les implicacions ètiques i jurídiques d’aquestes tecnologies, que acceleren la presa de decisions fins al punt que la intervenció dels humans en les guerres del futur pot quedar limitada a ser les víctimes civils i militars dels atacs. En aquesta línia s’expressa **Aymeric Vo Quang**, doctorand a l’Institut National des Langues et Civilisations Orientales (INALCO), el qual alerta que la IA pot dificultar –en contra del que sovint s’afirma– la presa de decisions a causa de la complexitat, la velocitat i les implicacions ètiques dels actes, així com per la multiplicació exponencial de dades a processar. **Ximena Molinero Martínez**, màster en Geopolítica i Estudis Estratègics de la Universidad Carlos III de Madrid i guanyadora del *call* de joves autors, també centra el seu text en la Intel·ligència Artificial i reflexiona sobre la responsabilitat jurídica en la guerra impulsada per la IA. En resposta a l’argument que la IA manca de regulació, afirma que, com tota innovació tecnològica, aquesta està subjecta al

marc normatiu existent. Tanmateix, la IA també pot ser útil per a la prevenció dels conflictes armats. Així ho afirma **Håvard Hegre**, professor de recerca sobre pau i conflictes de la Uppsala University, el qual destaca com la seva capacitat de recollida i anàlisi de dades pot ajudar-nos a anticipar els conflictes del futur. Uns conflictes que ens obliguen a repensar la forma i el fons de les operacions de pau internacionals tal com les hem conegut fins ara. Segons **Richard Gowan**, director de Nacions Unides i de diplomàcia multilateral a International Crisis Group (ICG), aquestes missions estaran determinades per la geopolítica, el canvi tecnològic i la naturalesa evolutiva de la violència política. En aquest sentit, el politòleg **Jordi Armadans** denuncia que els conflictes actuals són especialment cruels amb la població civil, principal víctima de les guerres actuals.

Un altre aspecte que definirà el futur de la guerra és la propaganda i la desinformació, tema que ocupa la peça de la investigadora sènior del CIDOB, **Carme Colomina**, per a qui «la capacitat d’alterar la informació o les dades (...) s’ha convertit en una amenaça per als processos democràtics». En el nou espai de la guerra cognitiva, la ment humana s’ha convertit en el nou camp de batalla. La manera com processem el conflicte, en aquest cas a través de la memòria, és l’eix del text elaborat per **Danielle Drozdowski**, professora associada de Geografia Humana de la Stockholm University. Drozdowski explica que les decisions sobre què recordar, com i on mai no són neutres: al darre-hi ha una política de la memòria. Sugereix així mateix que, lluny d’educar en l’èpica i l’heroisme, cal considerar la guerra com un desastre, un fracàs col·lectiu. Finalment, i des d’una perspectiva lligada a l’actualitat, **Rafael Martínez**, investigador sènior associat del CIDOB, aborda la defensa de la Unió Europea que, a causa de

l'allunyament dels Estats Units, ha de decidir quines seran les bases i els instruments de la seva defensa futura, compromesa amb els objectius de més autonomia, més unió i més capacitat operativa.

El capítol es tanca amb la conversa entre **Pol Morillas**, director del CIDOB, i **Bruno Tertrais**, director adjunt de la Fondation pour la Recherche Stratégique (FRS). Un diàleg que aborda qüestions com la incipient «guerra tèbia» –en paraules de Tertrais– entre els EUA i la Xina; el futur de l'OTAN com a marc de defensa europeu; i, sobretot, el paper i la capacitat d'una Europa en aquest context geopolític dominat per estats «depredadors» que no dubten a recórrer al poder dur, militar o econòmic, per assolir els seus objectius. La seva conclusió és que hem de ser optimistes respecte a la Unió Europea que, malgrat els auguris que han pronosticat el seu col·lapse, ha estat capaç de refer-se després de cada caiguda i es manté encara dempeus. Potser aquesta sigui l'actitud que ens ha de guiar per transitar pel món convuls que es perfila: sovint es parla del col·lapse de la democràcia, del dret internacional, de la globalització o, fins i tot, del final del treball. Però siguem optimistes i no hi renunciem a manca d'una alternativa millor.